Література
1.АнастазиА., Урбина С. Психологическоетестирование./ А. Анастази, С. Урбина. – СПб.: Питер, 2001. – 688 с.
2.БодалевА.А. СтолинВ.В. Общая психодиагностика /А.А. Бодалев, В.В. Столин. - СПб.: Изд-во «Речь», 2000. -440 с.
3.Ермолаев О.Ю. Математическая статистика для психологов: Учебник : Учеб –метод. Пособие / О.Ю.Ермолаев; Рос. Акад. Образования. Моск. Психол.соц. Ин-т – М.:Моск. Пихол.-соц. Ин-т: Флинта, 2002. – 335 с.
4.Жмуров В.А. Большая энциклопедия по психиатрии / В.А. Жмуров.– М.: Джангар, 2010. – 864 с.
5.Клайн П. Справочное руководство по конструированию тестов / П.Клайн. – Киев, 1994. – 228 с.
6.Митина О.В., Михайловская И.Б. Факторный анализ для психологов/ О.В. Митина, И.Б. Михаловская. - М.: Учебно-методический коллектор Психология, 2001. — 169 с.
7.Фетискин Н.П., Козлов В.В., Мануйлов Г.М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н.П.Фетискин, В.В. Козлов, Г.М. Майнулов. - М., Изд-во Института Психотерапии. 2002. - 490 с.
8.Фромм Э. Психоанализ и этика / Э. Фромм. – М.: Республика, 1993. – 415 с.

В статье презентуется авторская диагностическая методика «Тест изучения форм веры»; анализируется взаимосвязь между конструктами в пределах форм веры; описывается процедура проверки валидности и надежности теста.

The articleis presentedauthoringdiagnostic technique"Teststudying the formsof faith", examines the relationshipbetween theconstructswithin theformsof faithdescribes the procedureof checking the validityand reliabilityof the test.

Я. М. Бугерко (м. Ялта)

ДУХОВНІ ВИМІРИ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ ВУЗУ

Постановка проблеми. Одна з ключових тенденцій розвитку суспільства - орієнтація на адекватні культурні (духовні) цінності. Процес модернізації українського суспільства гостро ставить проблему оновлення змісту освіти, покращення її якості, створення умов, які б забезпечували нові освітні результати. Глобальна філософська проблема сучасності – «від людини розумної до людини духовної» стає однією з пріоритетних ідей освіти XXI століття. Однак сьогодні мусимо констатувати, що внаслідок недостатньої розробленості змістовних аспектів та ціннісних домінант вищої освіти, ВНЗ здебільшого діє як консервативний «розподільник» фахових знань, за якими часто губиться духовна складова особистості майбутнього дипломованого фахівця. А тому для сучасної освіти важливим питанням стає відродження культурно-творчої місії вищої школи, а проблема формування духовності студентів набуває домінуючого звучання**.**

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасній психологічній літературі значний масив досліджень присвячений проблемі духовності. Духовному вихованню особистості, розвитку її духовної культури присвячені дослідження І. Д. Беха, К. О. Журби, Е. О. Помиткіна. Духовність як багатовимірну систему, складовими якої є утворення у структурі свідомості та самосвідомості особистості, в яких віддзеркалюються її найактуальніші морально релевантні потреби, інтереси, погляди, ставлення розглядають Г. Балл, В. В. Рибалка, О. В. Бондаревська. Феномени духовності у взаємозв'язку з проблемою віри вивчаються в науковій школі Т. С. Яценко [1]. С. О. Ставицька розглядає сферу духовного життя не лише як засвоєння елементів культури й моральних цінностей, але й осмислення й переживання особистого життєвого досвіду, що дає динамічний, енергетичний початок пошуку знань і цінностей [2]. Відтак авторка презентує модель

індивідуально-особистісного розвитку духовної самосвідомості юнацтва. Теоретико-методологічне моделювання автентичної природи особистості як комплементарної єдності тіла-душі-духа на засадах християнської антропології і християнстько-філософської ноології представлено в монографії О. І. Климишин [3]. Розгляд духовності як умови професійного розвитку особистості здійснили І. А. Зязюн, О. В. Киричук, В. А. Пономаренко, О. А. Ткаченко. У цьому контексті духовні якості фахівця пов'язуються з професійною відповідальністю та виступають важливим чинником його успішної професійної діяльності.

В переважній більшості зазначених досліджень духовний розвиток пов'язується з формуванням світогляду особистості. "Я-духовне" розглядається як складова структури особистості, яка актуалізує основні смисли духовного порядку, пов'язані з найважливішими проблемами людського буття – призначенням, життям, смертю та вічністю, свободою та відповідальністю, самовдосконаленням і найвищою духовною самореалізацією.

В той же час доводиться костантувати, що хоча проблема духовного розвитку людини має достатньо широке наукове висвітлення, однак відсутня цілісна концепція духовного зростання особистості, відсутнє чітке обґрунтування процесу розвитку духовної культури студентів, дослідження, що стосуються проблеми формування ціннісно-смислової сфери особистості студентів у контексті духовності. Тому **метою статті** є виявити психологічні закономірності формування духовно-смислової сфери студентської молоді в освітньому просторі Вузу. **Завдання -** проаналізувати особливості динаміки духовно-смислової сфери особистості студента через процеси інтеграції і диференціації меж внутрішнього світу особистості, розкрити процес духовного розвитку особистості, активізації її духовного "Я", який невід'ємно пов'язаний з упорядкуванням ідеалів, цінностей та смислів, досягненням гармонії в ціннісно-смисловій сфері особистості студента.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема духовності є однією з ключових питань психології останньої третини XX та початку XXI століття, що викликане багатьма об'єктивними обставинами, зокрема бажанням осмислити і зрозуміти механізм «суб'єктності» через призму духовності, виявити нові аспекти буття і особисті потенціали (В. Панферов), здійснювати самопізнавальну діяльність як умову осмислення людиною свого само-буття як справжнього буття (С. Франк).

І. Д. Бех зазначає, що постулюючи людину найвищою цінністю, неможливо абстрагуватися від цінності її життя, у якому «вона відбувається і реалізується як особистість з притаманними їй інтелектуальними і морально-духовними надбаннями. Тож підготовка підростаючої особистості до повноцінного життя є неодмінною вимогою до сучасної освіти» [4, с.125]. На жаль доводиться констатувати, що в теперішніх соціально-економічних умовах традиційні освітні установи не завжди здатні узяти на себе функцію розвитку духовності особистості. Духовно - етичні інтереси молодої людини за умов традиційних освітніх технологій, зазвичай обмежуються в основному начальними дисциплінами і подіями її повсякденного життя. Іншими словами, традиційна освіта використовує ту форму духовної діяльності, яка виникає і складається навколо вихованця незалежно від нього, власне це є та реальна виховна практика, яка історично склалася і за словами Л.С. Виготського, «плентається в хвості розвитку», орієнтована на вчорашній день.

У зв'язку з цим, цілком очевидною є необхідність пошуку нових психологічних підходів і педагогічних технологій, орієнтованих на розвиток духовності особистості в сучасному освітньому просторі вищих навчальних закладів. На думку І.Д. Беха процесу виховання в підростаючої особистості системи духовних цінностей має передувати психологічна готовність до реалізації свого духовного призначення (вищих смислів життя, духовного Я), яку слід спрямовано формувати, засобом рефлексії [4, с.47].

Для юнацького віку характерні планування, проектування й прогнозування свого життя з метою самовизначення. В окремих дослідженнях [5, с. 22] встановлено явище Я-чутливості, котре фіксує момент розвитку Я-образу щодо підвищення рівня освіченості особистості і водночас відображає те, як часто і як свідомо молода людина робить себе предметом власної аналітичної і самовизначальної рефлексії. Власне, мовиться про певну міру натренованості у сфері Я-рефлексивності, тобто про те, як часто і як свідомо вона упредметнює себе у

саморефлексії. Отож, процеси особистісного самовизначення, пошуки смислу життя, визначення власної життєвої перспективи, стають особливо актуальними для молодої людини.

У цей віковий період винятково інтенсивно розгортається процес ціннісно-смислового самовизначення як такої самоорганізації інтенційної психічної активності і самоактивності молодої людини, котра виявляється в актах смислоутворення, смислоусвідомлення та смислопобудови. Д. О. Леонтьєв виділяєтри форми динаміки смислів – процеси смислоутворення, смислоусвідомлення і смислопобудови. *Смислоутворення* визначається як «процес поширення смислів від провідних, смислоутворювальних або «ядерних» смислових структур до конкретних, периферійних, похідних у конкретній ситуації діяльності»[6, с. 255]**.** Під чассмислоутворення відбувається рух-поступ смислів «зверху-вниз», від більшого до меншого; при цьому «джерелом зміни є деяка апріорно наявна вища смислова інстанція, вищий сенс» [6, с. 131]. Водночас зберігається змістовно-смислова сутність сенсів, видозмінюється лише форма їх вияву в діяльності.

Динаміка процесів *смислоусвідомлення* характеризується встановленням внутрішніх контекстіві смислових зв'язків. Така рефлексивна діяльність свідомості розглядається О. М. Леонтьєвим як «задача на смисл», при вирішенні якої відбувається своєрідне «вбудовування» даного смислу в загальну систему смисложиттєвих зв'язків людини. Сигналом запуску даного процесу слугує емоційне переживання людини.

Якісна відмінність третього виду динаміки смислової сфери, процесів *смислопобудови* – в «особливій внутрішній діяльності», спрямованій на перебудову, реорганізацію чи упорядковування взаємин людини із довкіллям (О. М. Леонтьєв, В. В. Столін, Ф. Є. Василюк). При цьому часто відбувається і якісно-змістовна зміна смислової сфери людини. На думку Д. О. Леонтьєва, існують три класи ситуацій: а) критичні перебудови, б) особистісні внески та в) художні переживання, котрі спричиняють різні змістові трансформації смислів. При зіткненні суб'єкта зі світом виявляється суперечність між реальними життєвими відносинами (людиною, художнім твором) та їх смисловою презентацією у структурі особистості. Унаслідок цього й розгортається певна внутрішня діяльність, яка спрямована на видозміну ціннісно-смислової сфери і яка є суттю смислової динаміки, виражає її основоположний зміст [7, с. 55].

Підґрунтям зазначених процесів є самопобудова себе як особистості, розгортання самопізнання, духовна робота над собою, визначення меж своїх спроможностей [2, с.154]. Самореалізація юні осмислено здійснюється на основі самоутвердження і самопобудови. Визначення молодою людиною своїх психологічних особливостей призводить до зміни внутрішньої позиції, вироблення своєї нової ідентичності, прагнення до самореалізації.

Особливості динаміки ціннісно-смислової сфери змістовно розкривається головно через процеси інтеграції і диференціації меж внутрішнього світу особистості. Ці процеси «існують у неподільній єдності і спрямовані на розвиток цілісної суб'єктивної активності. Відповідно виділяють два види динаміки ціннісно-смислової сфери – вертикальну і горизонтальну. *Вертикальна динаміка* пов'язана з рівнями регуляції життєдіяльності (операційний, тактичний, стратегічний),а горизонтальна– із структурними елементами цієї сфери (мотиви, сенси, цінності)» [7, с. 59]. Як не парадоксально, але динамічною особливістю розгортання ціннісно-смислової сфери є одночасний рух-поступ від загального до одиничного і від одиничного до загального. Розмежовуючи їх, А. С. Шаров вводить поняття інтеграції та диференціації меж внутрішньої активності людини. Перший – це рух від ситуативного обмеження, заданого мотивами, до багатовимірної обмеженості індивідуально спрямованого та ціннісно напруженого простору життєактивності людини, другий – від окресленого культурою й самою людиною простору її життєзреалізування через систему цінностей до реального вияву в конкретних ситуаціях обмеженої спрямовано-інтенсивноїактивності суб'єкта [8, с. 155]. У такому діалектичному поступі смисли «займають вузлове положення, сполучаючи у собі внутрішні ізовнішні межі, процеси інтеграції і диференціації водночас. Смислова система актуалізує цінності людини і задає спрямованість її діяльності» [7, с. 59].

Значна кількість досліджень присвячена розгляду ціннісно-смислової сфери особистості як такого складного її утворення, котре задає спрямованість життєдіяльності і змістово визначає відношення «людина – світ». Примітно, що описуючи зазначену сферу часто вживають різні синонімічні поняття, зокрема, «особистісні сенси» (О. М. Леонтьєв), «ціннісні орієнтації» (М. Рокич, М. С. Яницький), «смислове поле» (Г. В. Біренбаум, Б. В. Зейгарник), «смисложиттєві орієнтації», «мотиваційно-смислова сфера», «смислова сфера особистості», «смислові системи», «смислові утворення» (О. Г. Асмолов та ін.), «узагальнені смислові утворення» тощо. Варто зауважити, що ці поняття інтерпретуються у різних теоретичних контекстах.

Смислова сфера особистості – це «особливим чином організована сукупність структурних смислових утворень і зв'язків між ними, що забезпечує смислову регуляцію цілісної життєдіяльності людини в усіх її аспектах» [6, с. 154]. Вона є цілісним утворенням, яке розвивається, змінюється, а її кожен компонент не є ізольованим, а становить єдину системно-структурну і динамічну організацію (рис.).

Рис. Модель психологічної структури мотиваційно-смислової сфери індивідуальності студента

Примітка. См.Р. – смислова рефлексія.

Загалом основні смислові утворення (мотиви, смисли, цінності), визначаючи зміст індивідуального світу Я людини, самі знаходяться на межі взаємодії зовнішнього і внутрішнього світів, на лінії взаємодії об'єктивного і суб'єктивного, причому свій вияв вони знаходять у різноманітних формах активності, (насамперед зовнішній або внутрішній) і так чи інакше спрямовують життєдіяльність особистості як індивідуальності**.** В ході активної життєдіяльності людини відбувається взаємовплив цінностей, смислів і мотивів, їх дооформлення і ситуативна видозміна.

Таким чином, ціннісно-смислова сфера індивідуальності студента – складне системне утворення його внутрішнього світу. Цінності, смисли і мотиви – це змістовно-динамічні компоненти-утворення, які, з одного боку, визначають наповнення внутрішнього світу, а з другого – спрямовують життєдіяльність, визначають характер стосунків індивіда зі світом. Ядром усієї цієї системи є смислова рефлексія, основна функція якої полягає у змістовному перетворенні ціннісно-смислової сфери. Вона здійснюється при зверненні студента на себе, на свій внутрішній світ, унаслідок чого й відбувається організація, збирання-зв'язування і відображення функціональних меж психіки. В даному випадку такими межами стають ціннісно-смислові утворення, які самі собою виявляються у формі обмеженої значущості чого-небудь для конкретного студента як індивідуальності.

Результати психологічних визначень [9] показують спрямованість студентської молоді на оформлення цінностей смислової сфери своєї особистості, проявом чого служать намагання студентів аргументувати важливість і причини того, що відбувається з ними, знайти підстави своїх дій, зіставити явища, які реально впливають на їх власне сприйняття, внутрішнє прийняття чи відмежування від чогось, а в підсумку – на зміну самого себе, або на зміну найближчого довкілля. Таким чином, при осмисленні значущої події і себе у ній, своїх цінностей і смислів, студенти виходять на широкий, ціннісний, узагальнений, або стратегічний рівень рефлексування. Вони прагнуть аналізувати й осмислювати події свого життя, знайти дійсні причини і підстави того, що відбувається, використовуючи при цьому *смислоутворення* – вироблення особистісних смислів, диференціювання наявних рефлексивних уявлень. Водночас вдбуваються зміни у ціннісно-смисловій сфері, що пов'язані з бажанням не тільки проектувати своє життя, а й активно перетворювати його. Зазначені зміни ціннісно-смислової сфери студентів відбуваються переважно в межах освітньої чи іншої діяльності, де студенти намагаються осмислити те, що відбувається, відповісти на запитання "навіщо?". Здебільшого це не спричинює кардинальні зміни ціннісно-смислової сфери, а виявляється у здатності особистості адаптуватися до наявної ситуації, не заглиблюючись у пошук об'єктивних причин зовнішніх подій. В той же час спостерігається підвищення афективної активності студентів, яка виявляється у підвищеній емоційності, експресії емоцій і відчуттів, котрі переживаються глибинно – у рефлексії своїх емоційних хвилювань, що дає заряд для внутрішніх змін, почасти неусвідомлюваних.

Процес духовного розвитку особистості, активізації її духовного "Я" невід'ємно пов'язаний з упорядкуванням ідеалів, цінностей та смислів. Духовне зростання, на думку Е.О. Помиткіна, з одного боку, виходить за межі індивідуального, підносить людину до трансперсональних переживань, а з іншого - через саморефлексію спрямовує її у глибини власного внутрішнього світу. На відміну від психологічного розвитку, він більшою мірою зосереджений на самосвідомості, життєвих позиціях, ціннісних орієнтаціях, зумовлений не тільки соціалізацією і вихованням людини, але й активізацією її духовного "Я", яке може вступати у протиріччя з "Я" соціальним та "Я" біологічним (природним). А тому духовний розвиток доцільно розглядати як вершинну складову особистісного зростання, коли цей процес набуває ознак саморозвитку [10].

Студенти, грунтуючись на рефлексії пройденого освітнього процесу і результатів власних діянь, не тільки усвідомлюють свою самоціннісгь, але і внутрішньо осягають (хоча б ситуативно) унікальність буття, що дозволяє їм самостійно вибирати і розвивати ціннісну систему координат свого життя і відносно неї вибудовувати свою життєву траєкторію. Вони відкривають духовно смислові опори віри в себе, добро, справедливість, усвідомлюють потребу власного духовного самовдосконалення, перспективи свого подальшого життя і

прямують до вершинного рівня – внутрішнього налаштування на духовне осягнення сенсу власного життя (табл.).

Таблиця

Динаміка розгортання соціально-психологічної і духовної активності студентів в процесі освітньої діяльності

Етапність прояву	Формовияви внутрішньої самоорганізації індивідуальності студента		Процеси духовної самовсвідомості	Функції рефлексії
	Форма прояву	Сутнісний зміст		
1 етап	Позиційне самовизначен-ня	Вироблення внутрішньої позиції	Самоусвідмлення	Встановлення меж власних можливостей
2 етап	Ціннісно-смислове самовизначен-ня	Рефлексія способу свого існування	Самоставлен-ня	Вироблення прийнятних оцінкових шкал
3 етап	Самоідентифі-кація	Перетворення індивідуального Я у рефлексив-ний проект	Духовне самовдосконалення	Встановлення внутрішніх орієнтирів
4 етап	Обстоювання власної життєвої позиції	Проектування свого життєвого шляху	Духовне самотворення	Спроможність наблизитися до граничних меж самоактуалізації

На жаль доводиться констатувати, що в сучасних соціально-економічних умовах традиційні освітні установи не завжди здатні узяти на себе функцію організації індивідуальної траєкторії розвитку особистості вихованців, розвитку їхніх духовних якостей. Необхідний пошук нових психологічних підходів і педагогічних технологій, орієнтованих на розвиток духовності особистості студента, формування психологічної готовності його до реалізації системи духовних цінностей, свого духовного призначення (вищих сенсів життя, духовного Я).

Для цього потрібно, щоб спільна освітня діяльність педагога і вихованців набувала рис ціннісно-смислового процесу міжсуб'єктного спілкування, коли у викладача сформована смислова установка на залучення студентів до ситуативних розвиваючих взаємин на принципах співавторства в здійсненні освітнього процесу. Така паритетна співпраця, співтворчість учасників навчання, сприяє тому, що студент не стає суб'єктом навчання, а вже є ним як носій суб'єктного досвіду. Відбувається «зустріч» заданого з вже наявним суб'єктним досвідом студента і тому актуалізуються процеси збагачення, культивування знань, а не просто їх породження або засвоєння. В цьому випадку навчання – не безпристрасне пізнання, а суб'єктно значуще осягнення світу, яке наповнене особистими сенсами, цінностями, відносинами, Тоді розгортається робота по усвідомленню студентом світу і себе самого, яка викликає виникнення певного набору духовних цінностей [11, с. 258].

Ціннісно-естетичне і вартісно-смислове наповнення паритетної освітньої діяльності викладача та студентів у контексті їхньої безперервної розвивальної взаємодії створює умови для *позиційного самовизначення* учасників навчання (див. табл.). Утворюється система позиційних зв’язків і відношень педагогів і вихованців, які вийшли із статусного і рольового функціонування в такий простір взаємодії, де місце, способи дії не задані, а вперше повинні бути вибудовані самою індивідуальністю. Позиційне самовизначення розпочинається із побудови відношень із самим собою (Я-реальне, Я-ідеальне), з утримування цієї відмінності, і далі – із чіткої організації відношень між власними Я.

У процесі освітньої діяльності кожен учасник розвивальних взаємостосунків виконує навчальні, нормативні та ціннісні дії. З їх допомогою здійснюється особистісно-смислове та

індивідуально-ціннісне регулювання поведінки студента шляхом формулювання для себе і для партнера кардинального: «бути чи не бути?», «якщо бути, то як?». Визнання відсутності повного бачення виходу із проблемної ситуації стимулює *ціннісно-смислове самовизначення* учасників розвивальних взаємин, яке не просто трансформує ставлення кожного до дійсності, наділяючи останню смислами і цінностями діяльності, а й дає змогу студентам перетворювати їх у зміст своєї суб'єктності, сутнісно «втягує» у себе об'єктивну реальність, суб'єктивуючи її.

Одним із критеріїв особистісної сформованості студента, як відомо, є досягнення ідентичності – особистісної цілісності у тенденції її внутрішньої динаміки і системного зростання. Оптимальні психодидактичні умови навчання актуалізують внутрішні психодуховні стани і процеси кожного учня, які від інтуїтивного розуміння унікальності своєї індивідуальності приходять до рефлексивного звернення на попередньо інтерналізовані особистістю (тобто ті, які стали частинкою власного Я) результати її ідентифікаційного досвіду.

Самовизначення студента всередині власних уявлень про себе (встановлення внутрішніх орієнтирів і способів розмежування Я і не-Я, відокремлення самості суб'єкта від його життєдіяльності*)* активізує процеси усвідомлення ним своєї унікальності, самобутності, а також розширення внутрішніх меж своєї особистості, свого Я. Важливим моментом при цьому є постановка й одержання відповіді на запитання «для чого?». Відчуття ідентичності не може бути нав'язане. Воно досягається і привласнюється самими студентами у процесі спільної освітньої діяльності, й завдяки унормованому психолого-педагогічному змісту розвивальних взаємин у класі, технологічно заданого освітнім циклом, відповідає їх внутрішнім усвідомленим і неусвідомленим спонуканням і прагненням. Е. Гідденс, детально проаналізувавши особливості механізмів самоідентифікації, відмічає, що рефлексивність зумовлює якісні зміни у перебігу внутрішньоособистісних психологічних процесів і головне – перетворює індивідуальне Я у рефлексивний проект. «Самоідентичність – це рефлексивний проект, створюваний самим індивідом: розуміння себе підпорядковане більш фундаментальному завданню побудови і реконструкції цілісного почуття ідентичності» [12, с. 89]. В юнацькому віці, скажімо, посилення рефлексії, самопоглиблення, відкриття власного Я актуалізується потребою пошуку сенсу власного життя, формулювання й обстоювання своєї життєвої позиції. У цей час важливо зрозуміти, «чого я хочу досягнути», апробовувати різні дії, ролі, вибори. Це період активного самовизначення в основних аспектах життя – у виборі професії, значущого іншого, соціального оточення, життєвих цінностей і перспектив.

Більш глибокий пласт стосунків – духовно-практичний, пов'язаний з виходом за межі суб'єкт-об'єктних взаємодій, з перебудовою очевидної і масовидної структури свідомості, із трансцендуванням у сферу життєвих смислів самих цих структур. Особливої вагомості тут набуває спілкування викладача та студентів, яке характеризується паритетністю, неформально-вчинковими сумісними діями і діалогічними взаєминами, а тому сприяє вільному саморозкриттю учасників навчання. Дослідження О. Є. Гуменюк показали, що завдяки спілкуванню уможливлюється передача не тільки знань, умінь, норм, а й цінностей, світогляду, воно спричинює зміну системи ставлень учня, студента до людей і власного Я. За таких умов спілкування – «не лише факт чи наслідок збагачення вартісно-смислової сфери особистості, а й тонкий інструмент композиційної організації стимульних впливів на індивідуальність, передусім у ситуаціях, коли педагог ставиться до вихованця як до унікального суб'єкта і рівноправного партнера» [13, с. 253].

Засновник гуманістичного психоаналізу Е. Фромм надавав першорядного значення упорядкованості ціннісно-смислової сфери особистості. На його думку, здоровий індивід має кращу здатність знаходити шляхи єднання зі світом. Провідним духовним принципом вчений вважав єдність всіх людей, відданість життю та людству в цілому. Процес духовного розвитку особистості, активізації її духовного "Я" невід'ємно пов'язаний з упорядкуванням ідеалів, цінностей та смислів. Досягнення гармонії в ціннісно-смисловій сфері особистості є важливим результатом процесу духовного розвитку, який не позбавлений криз і протиріч.

Зростання активності духовного “Я” спонукає особистість студента до духовно спрямованої поведінки, вищим проявом якої є вчинок-служіння (І. Д. Бех) і через серію таких вчинків, об’єднаних духовними мотивами, метою та результатами, трансформується в духовно спрямовану діяльність, яка виступає умовою духовної самореалізації особистості та має на меті збагачення духовних надбань людства.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

1. В період юності винятково інтенсивно розгортається процес ціннісно-смислового самовизначення молодої людини, котрий виявляється в актах смислоутворення, смислоусвідомлення та смислопобудови. Духовно-смислова сфера індивідуальності студента – складне системне утворення його внутрішнього світу. Цінності, смисли і мотиви – це змістовно-динамічні компоненти-утворення, які, з одного боку, визначають наповнення внутрішнього світу, а з другого – спрямовують життєдіяльність, визначають характер стосунків індивіда зі світом.
2. Особливості динаміки ціннісно-смислової сфери особистості студента змістовно розкриваються через процеси інтеграції і диференціації меж внутрішнього світу особистості. Виділяють два види динаміки ціннісно-смислової сфери – вертикальну, пов'язану з рівнями регуляції життєдіяльності і горизонтальну, яка включає структурні елементами зазначеної сфери (мотиви, сенси, цінності).
3. Процес духовного розвитку особистості, активізації її духовного «Я» невід’ємно пов’язаний з упорядкуванням ідеалів, цінностей та смислів. Духовне зростання виходить за межі індивідуального, підносить молоду людину до трансперсональних переживань і водночас через саморефлексію спрямовує її у глибини власного внутрішнього світу. А тому духовний розвиток молоді доцільно розглядати як вершинну складову особистісного зростання, коли цей процес набуває ознак саморозвитку.
4. Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів піднятої проблеми. Потребує подальшого дослідження, опису та інтерпретації процеси, пов’язані із розгортанням самовизначення особистості студента в культурно-освітньому просторі ВУЗу, вивчення психологічних механізмів духовного саморозвитку особистості, особливостей формування духовних потреб, цінностей, смислів та їх представленість в аксіологічному потенціалі особистості студента.

Література

1. Бондар В.І. Релігійна віра в світлі глибинної психокорекції [навчальний посібник] / В.І. Бондар, Т.С. Яценко, О. В. Педченко. – К. : Вид-тво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – 305 с
2. Ставицька С. О. Духовна самосвідомість особистості: становлення і розвиток в юнацькому віці : [монографія] / Світлана Олексіївна Ставицька. К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. – 727 с.
3. Климишин О. І. Психологія духовності особистості: християнсько-орієнтований підхід / Ольга Іванівна Климишин. – Івано-Франківськ : Гостинець, 2010. – 440 с.
4. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : [навч. посібник] / Іван Дмитрович Бех. – К. : Академвидав, 2012. – 256 с.
5. Ладенко И. С. Формирование творческого мышления и культивирование рефлексии / И. С. Ладенко, И. Н. Семенов, С. Ю. Степанов. – Новосибирск : ИИФИФ СО, 1990. – 65с. – (Препринт / АН СССР, Сибир. отделение. Ин-т истории, филологии и философии).
6. Леонтьев Д. А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности : [монография] / Дмитрий Алексеевич Леонтьев – М.: Смысл, 1999. – 487с.
7. Деева Н. А. Рефлексивные механизмы переживания кризиса и изменение ценносно-смысловой сферы: дис. …канд.психол.наук: 19.00.01 / Наталья Александровна Деева. – Омск, 2005. – 186 с.
8. Шаров А.С. О-граниченный человек: значимость, активность, рефлексия: [монография] / Анатолий Сергеевич Шаров. – Омск : Изд-во ОмГПУ, 2000. – 358 с.

9. Бугерко Я. Рефлексивна сутність лонгітюдного психолого-педагогічного експерименту з модульно-розвивальної системи навчання / Ярослава Бугерко // Психологія і суспільство. – 2011. - № 3 - с.137-153.
10. Помиткін Е. О. Психологічні закономірності та механізми духовного розвитку дітей і молоді : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Е. О. Помиткін. – К., 2009. – 44 с.
11. Бугерко Я.М. Ціннісно-смисловий простір вищого навчального закладу як чинник духовного саморозвитку студентів / Я. М. Бугерко // Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис. - 2013. - № 3 (50). – С. 256-260.

В статье рассматривается процесс ценностно-смыслового самоопределения студенческой молодежи как такой самоорганизации интенциональной психической активности и самоактивности молодежи которая проявляется в актах смыслообразования, смыслоосоздания и смыслопостроения; анализируются особенности динамики духовно-смысловой сферы личности студента через процессы интеграции и дифференциации границ внутреннего мира личности, которые существуют в неделимом единстве и направлены на развитие целостной субъективной активности личности; показано, что ценностно-смысловая сфера индивидуальности студента - сложное системное образование его внутреннего мира, где ценности, смыслы и мотивы как динамические компоненты-образования определяют наполнение внутреннего мира и направленность жизнедеятельности молодого человека; показано, что процесс духовного развития личности, активизация ее духовного "Я" неразрывно связано с упорядочением идеалов, ценностей и смыслов, достижением гармонии в ценностно - смысловой сфере личности студента.

This article describes how value-semantic self-student youth such as self-intentional mental activity and self-activeyoung man who turns into acts of sense, and self-realisation sensebuilding, analyzes the features of the dynamics of spiritual and semantic sphere of the individual student through the processes of integration and differentiation of the limits of the inner world of the individual, that exist in an indivisible unity and aims to develop coherent subjective activity of the individual , it is shown that the value-sense sphere individual student - a complex system of formation of his inner world , where values, meanings and motives as content-dynamic components determine the content - creation of the inner world and direction of life of a young man, stated that the process of spiritual development, revitalization of the spiritual "Me" is closely connected with the ordering of the ideals, values and meanings, to achieve harmony in the value- semantic field of the individual student.

Ю.Л. Горбенко (м.Полтава)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДУХОВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Постановка проблеми. Події, які відбуваються в сучасній Україні, є свідченням того, що заперечення моралі та духовності як основи формування взаємодії між суспільством і владою, між різними частинами суспільства, у міжособистісній взаємодії кожної особистості призводить до непорозумінь, конфліктів і у кінцевому результаті - насильству і кровопролиттю.

Духовність як поняття на сьогоднішній день має широкі межи застосування. Особливо тісно переплітаються поняття смисл та духовність.

Смисл та духовність є, з одного боку“, вічними” інтенціями, з іншого - достатньо нерозробленими з точки зору емпіричних прийомів дослідження. Сучасна психологічна література поступово створює інструменти дослідження, за допомогою яких стає можливим наблизитись до цієї складної та важливої теми. Складність вирішення цієї проблеми в тому,